

dnevnik pov- ratka u domo- vinu*

eme sezer

Ono što je moje takođe: mala
čelija u Jurama,
mala čelija, sneg je udvostručuje
belim šipkama
sneg je beli tamničar koji čuva
stražu pred zatvoreničkom čelijom

Ono što je moje
to je sâm čovek zatočen u
belo
to je sâm čovek koji prkosi kricima
belim smrti bele
(TUSEN, TUSEN LUVERTIR)
to je čovek koji opčinjuje kopca belog
smrti bele
to je sâm čovek u neplodnom moru
peska belog
to je stari crnja naspram
nebeskih voda
Smrt ocrtava blješteći krug
iznad tog čoveka
smrt mu nežno ozvežđuje
glavu
smrt udiše, luda, u zrelu šećernu trsku
ruku njegovih
smrt kaska u zatvoru poput
konja belog
smrt svetluca u tami kao
oči mačije
smrt štucka kao voda ispod Kejova
smrt je ranjena ptica
smrt odumire
smrt treperi
smrt je zasenčena patijura
smrt izdiše u beloj močvari
tišine.
Otoci noći u sva četiri kuta
ove zore
trzaji priklještene smrti
žilava sudbina
uspravni krici neme zemlje
hoće li ikada šiknuti veličanstvo krvi
ove ?

Na izdisaju zore tih zemalja bez stela,
tih putova bez sećanja, tih vetrova bez
tablica.

Sta vredi?
Reći ćemo. Pevaćemo. Vikaćemo.
Puni glase, veliki glase bićeš naše
dobro, naša predvodnica.
Reći?
Ah, da, reći!
Razume, krunišem te večernjim vetrom.
Ime ti je glas zapovesti?
Za mene je kruna biča.
Lepoto prozivam te molbom
kamena.
Ali, ah! mukli odjek
moga smeha
Oh! moje zapaljivo blago!
Pošto vas mrzimo, vas i
vaš razum, dozivamo
preranu regresiju plamene ludosti
žilavog kanibalizma

Blago, broj'mo:
ludost koja pamti
ludost koja urla
ludost koja vidi
ludost koja se otkačila

Znate ostalo

da su 2 i 2 5
da šuma mijauče
da drvo vadi kestenje iz vatre
da nebo pušta bradu
et cetera, et cetera...

Ko smo i kakvi smo? Prekrasno
pitanje!

Gledajući u drveće
postadoh drvo, a noge mi duge
od stabla iskopaše u zemlji velike
kese otrova visokih okoštalih gradova
razmišljajući o Kongu
postadoh i sam Kongo koji hući
od šuma i reka
tamo gde bič puca kao veliki barjak
barjak proroka
tamo gde voda žubori
likuala — likuala
tamo gde munja gneva baca svoju zelenu
sekiru isterujući paru preko prekrasnog
snažnog

ruba nozdrva veprova gneva

Na izdisaju zore sunce kašljuca
bljujući svoja pluća

Na izdisaju zore
mali peščani voz
mali mustlinski voz
mali kukuruzni voz

Na izdisaju zore
veliki galop polena
veliki galop malog voza
devojčica
veliki galop kolibrija
veliki galop bodeža da raspore
grudi zemlje

anđeli čuvari pred vratima
morske pene da nadgledaju prohibiciju

svestan sam svojih zločina i ništa se ne može
reći

u moju odbranu.

Ples. Idoli. Povratak. Ja sam takođe

ubio Boga svojom lenjošću
svojim rečima svojim izrazima
svojim prljavim pesmama

Nosio sam perje papagaja
kožu divljeg pacova
Isrpeo strpljenje misionara
uvredio dobročinitelje čovečanstva.
Prkosio Tiru. Izazivao Sidona.
Obožavao Zambezi.
Zbunjuje me veličina moje
perverzije!
Ali zašto neprohodno šiblje
i dalje skrivati živahno ništavilo mojih laži
jer zašto se ne bi stečenom plemenitošću
slavio užasni uspon moje pahuinske
ružnoće?

vum ruh oh
vum ruh oh
navesti zmiju da zabavlja
mrtve
vum ruh oh
primorati kišu da uzburka
valove plime
sprečiti prevrtanje senki
vum ruh ho da mi se sopstvena neba
otvore

— na putu ja, dete, žvaćem
koren šećerne trske
— čovek koga vuku sa konopcem o vratu po
krvavom putu
— uspravno u sredini ogromnog kruga,
na crnom čelu mi kruna od tatula

vum ruh
odleteti
više od trzaja više
od veštica ka drugim zvezdama
besomućna egzaltacija šuma
i planina iskorenjenih u trenutku
kada se niko nije nadao
ostrva hiljadama godina povezana!

vum ruh ho
neka se vrati vreme
obećanja
i ptica koja znade moje ime
i žena koja imade hiljadu imena
i vodoskok od sunca i suza
i njene kose mladice
i oči njene moja doba
i dani bez nezgoda
i noći bez uvreda
i zvezde poverenja
i vetar saučesništva
Ali ko mi odvrtača glas? ko mi grebe
glas? Zabadajući mi u grlo
hiljadu izdanaka bambusa. Hiljadu bodlji
morskih ježeva. Ti si to
prljavi kraju sveta. Prljavi izdisaju zore.
Ti si to prljava mržnja. Ti si to breme
uvreda i stotinu godina bičevanja. Ti si to
stotinu godina
moga strpljenja, stotinu godina nastojanja
da ne odumrem.
ruh oh

Sezer Eme, »DNEVNIK POVRATKA
U DOMOVINU«, Présence
Africaine, Pariz, 1971. godina str. 69—83.

(prevod i prepev: Daša Šašić)

delo eme sezera*

daša šašić

Eme Sezer je filosof, pesnik i političar, a iznad svega je-
dan od tvoraca Negritide. Kažemo jedan, a ne jedini jer ob-
revši se u Francuskoj na studijama sa svojim nerazdvojnim
kolegama Leonom Damasom i Senegalcem Leopold Sedar Sen-
gorom pokreće studentski časopis »Crni student« iz čije se prakse
javlja bunt protiv francuske kolonijalne politike asimilacije.
Ovaj bunt biva izražen u teoriji Negritide — u stalnoj potrazi
za sopstvenim identitetom, identitetom crnog čoveka afričkog
porekla i borbi za njegovu afirmaciju. To »crno Ja« treba oču-
vati i razvijati.

Svaki od ove trojice Negritidu definiše na svoj način. Sezer,
koji je prvi određuje, kaže: »Negritida je jednostavno prizna-
vanje činjenice da je čovek crn, prihvatanje te činjenice, pri-

hvtanje naše crne sudbine, naše istorije i naše kulture«, dok je Sengor definiše na sledeći način: »Negritida je nasleđe kulturnih vrednosti, a ponajviše duh crne-afričke civilizacije«. Pokret crnih studenata u Parizu dobija svoj moto »Ponovo vrednovati ime, ličnost i vrednost Crnca«.

Negritida dobija puni smisao u globalnom sagledavanju skupa filozofskih, etičkih, estetskih i opšte kulturno-društvenih vrednosti afričkog podneblja, bića i istorijskog nasleđa. Sengor u svojoj koncepciji Negritide ide dalje od Sezera shvatajući je kao integralnu celinu, otvorenu i dinamičnu kategoriju.

Ovaj pariski »crni val« kolikogod da je bio autohtoni izraz potrebe jednog bića, »crnog« bića, da se afirmiše i da potvrdi svoje »crne« vrednosti, kulturu i civilizaciju, bio je i pod blagim, ohrabrujućim uticajem američkog pokreta Crne renesanse. Ohrabrujuće i inspirativno delovale su reči Langstona Hjuza »Crn sam«, »Crno je lepo«, a i ostali pesnici tog pokreta Džin Tumer, Kaunti Kalen, Džejsms Valdon Džonson, Klod Mak Kej i drugi pomogli su svojim »sa-bojcima«, prema rečima Sezera, »da misle crno«.

To je i period rastućeg revolta protiv kolonijalne politike i dominacije belog čoveka u Africi i šire, protiv ugnjetavanja i rasizma i stoga Negritida ima dalekosežnije političke implikacije na razvoj anti-kolonijalne borbe. Ona je baš zato bila često shvaćena kao poseban vid rasizma, rasizma crnog čoveka prema belom. Međutim, duh Negritide nas uči da ona nije uperena ka negiranju ostalih kultura i da nije zatvorena, već otvorena kategorija. Negritida predstavlja borbu protiv asimilacije: oslobađanje od evropskih modela, time što označava *svesno* obnavljanje i razvoj afričkog kulturnog nasleđa. Istovremeno, ovaj započeti proces je, prema Sengoru, upućen ka »civilizaciji Univerzalnog«.

Obrazlažući razvojni put Negritide, oslobađanja crnog čoveka i slobodan izraz njegovih aneštralnih kulturnih vrednosti, Sezer ne negira interakciju svetskih kultura i time uticaj koji su na njegovo stvaralaštvo vršili prvo nadrealisti (prvenstveno Andre Breton), a kasnije i egzistencijalisti. Za Sezera se »svaka kultura prvo suočava sama sa sobom, a zatim sa drugim kulturnim vrednostima i uticajima. Međutim, mešanje kultura, pa time i rasa, neizbežno je i predstavlja zakonitost: »Ja sam za svako mešanje koje obogaćuje, ali ne želim da se ono izražava negacijom jednog identiteta«. Problem mešanja rasa i kultura zauzima posebno mesto kod Sezera, međutim on će revoltirano govoriti protiv srednje buržoazije crnog ili mešanog porekla na Martiniku, koja u svemu podražava francusku kulturu i običaje. Probleme ovog staleža je najbolje iskazao Sezerov prijatelj Leon Damas koji i sam potiče iz ovog društvenog sloja i odriče ga se zbog toga. Damas poručuje:

»... Vratite mi ih, moje crne lutke da se igra s njima
naivne igre instinkta svoga
da ostanem u senci zakona svojih
da obnovim hrabrost svoju
da sâm osetim što juče bejah
juče
bez kompleksa
juče
kada je došao čas iskorenjivanja.
Da li će ikada saznati mržnju srca moga
u oku nepoverenja kasno otvorenom
opljačkaje prostor koji beše moj
običaj dane života
pesmu ritam stremljenja
stazu vodu kolibu
zemlju zadimljenu sivu
mudrost reči besede
starce
takt ruke meru ruka
topot zemlju
vratite mi ih moje crne lutke
crne lutke
crne.²

Poseban podstrek pokretu crnih studenata u pariskom Latinskom kvartu su svakako dali napredni intelektualci Francuske i Evrope toga vremena. Antropolg Leo Frobenijus je bio jedan od prvih evropskih intelektualaca koji će hrabro da izjavi u »kolonizatorskoj« Evropi: »Ideja o crncu divljaku je evropska izmišljotina... Afrika je civilizovana do srži«.³

Osećanja potlačenog crnog čoveka je takođe veoma dobro prikazao Franc Fanon u svojoj knjizi »Crna koža, bele maske«. On govori o poljuljanom samopouzdanju crnog čoveka koje se ogleda u kompleksu niže vrednosti, stidu od sopstvene boje, pasivnosti koja odražava društveno obeshrabrenje. Ropstvo i kolonizacija su prema tome predstavljali »kulturni genocid« kako kaže Marsijen Tova.

Negritida u suštini danas, svugde u zavisnosti od sopstvenih uslova i posredno, doživljava kvalitativan i kvantitativan razvoj. Kvantitativno se ogleda u proučavanju sopstvenog istorijskog i kulturnog nasleđa uz iznalaženje i korišćenje autentičnih kriterijuma i vrednosti, i kvalitativno u projekciji novoste-

čenog saznanja na razvoj sopstvene društvene teorije i prakse na svim područjima, što najčešće podrazumeva afirmaciju nacionalnih kultura i jezika, te razvoj književnosti na maternjim jezicima. Time ona doživljava značajnu transformaciju, pa i prevazilazi samu sebe.

»Negritida je takođe angažovana«, kaže nam nigerijski pisac Činua Ačebe. »U modi je da neki savremeni afrički pisci ne cene Sengorovu poeziju, da mu zameraju da nije dovoljno revolucionaran, dovoljno borben. Ovo je neosnovano, bezvredno i neistorijski. Ako se nekome ne sviđa Sengorova uloga »medijatora« (između Afrike i Evrope), onda se može tešiti time da je posle Sengora došla jedna druga generacija koju simbolizuje David Diop, takođe Senegalac. On Afriku, nakon sticanja nezavisnosti, vidi kao drvo koje se grana. Ako neko nije dovoljno zadovoljan Diopom, onda je tu Neto:

»... Ne čekam više
na mene se čeka...«⁴

Ostajući dosledni svojoj filozofiji, Sengor i Sezer govore o interakciji kultura i prožimanju afričkog kulturnog nasleđa sa drugim kulturama. Ta interakcija, kaže Sezer, može se jedino vršiti na al pari osnovama, a svako treba da traži sopstveni put: »Smatram da je u svakoj akciji jedna strana okrenuta univerzalnom, a jedna pojedinačnom. Naša istina nije suprotna istini sa velikim I. Međutim, ima specifičnosti: treba da tražimo za našom istinom, istinom našeg sveta, našeg identiteta. Moramo mačetom prokrciti svoj teren, raščistiti ga i pronaći sopstveni put... Uvek me je iznenađivala činjenica da nam preti velika opasnost od mehaničke primene istine drugih... Tražiti poseban afrički put koristeći se prilazima i vrednostima drugih kultura, znajući dobro, imajući stalno u vidu da niko stvarno nije mislio za nas i ne može da misli za nas.«⁵

Sezer se skladno ovoj svojoj izjavi ponaša i u svom književnom opusu. Tridesetih godina, nakon povratka na Martinik, sa suprugom Sizan je pokrenuo književni časopis »Tropik«, koji svojom suptilnošću izmiče cenzuri, a njegov je bio cilj »probuditi iskonske instinkte u crnom čoveku sa Martinika — vrednosti koje su imanentne, ali duboko skrivene«.

Za Sezera, u doba stvaranja svoga najznačajnijeg dela »Dnevnik povratka u domovinu« nadrealistička forma je najprihvatljivija za izražavanje sopstvenog identiteta. Sagledavajući ovaj aspekt Sezerovog dela Sartr kaže: »Kod Sezera velika tradicija nadrealista doživljava svoju potpunost, svoj konačni smisao i svoju propast: nadrealizam — evropski pesnički pokret koji je jedan Crnac otrgnuo od evropljana i okrenuo ga protiv njih dajući mu strogo određenu funkciju... Originalnost Sezera je da je izrazio golemu i snažnu moru Crnca, potlačenog borca u svetu najdestruktivnije, najslobodnije i najmetafizičke poezije...«⁶

Stih Sezera, opterećen nemogućnošću otvorenog izraza zbog cenzure na ostrvu, biva zatvoren i pored slobodne forme. Prepun aluzija, često je alegoričan, mističan, a istovremeno suptilan u izrazu. Poseban kolorit njegovog stiha je muzikalnost, dozivanje zvuka tam-tama i njegova gotovo skulptorska taktičnost. Sezer se nalazi u stalnoj potrazi za izrazom, razgolićuje ga ističući njegovu semantičku komponentu jezičkom manipulacijom.

»Dnevnik povratka u domovinu« predstavlja njegovo najkompletnije delo prozno-pesničkog stila. Ono je izraz razvojnog puta pesnikovih unutrašnjih osećanja — od revolta do formulisanja konkretne akcije u pravcu rekonstrukcije sopstvene svesti: »Neočekivanom i blagotvornom unutrašnjom revolucijom sada počastvujem svoje odvratne ružnoće«. Složenom sintaksičkom formom Sezer izražava potpunu simbiozu ličnih problema, dramu svoje rase i svoga naroda i angažovanost u akciji oslobađanja.

Kasnije dolaze manifest »Propoved o kolonijalizmu«, »Pismo Morisu Torezu« i »Tusen Luvertir« u kome se daje opis istorijskih korena Sezerovog životnog opredeljenja, njegovog antisko-afričkog porekla. U ovim delima se oseća uticaj Malarmea i Remboa.

Sledi anti-kolonijalistička trilogija pozorišnih komada od kojih »Tragedija kralja Kristofa« doživljava najveći uspeh i biva postavljena na nekoliko svetskih pozorišnih scena. Time se nastavlja borba većitog borca za ljudsko dostojanstvo i za izgradnju novog crnog čoveka svesnog sebe — svoga identiteta.

NAPOMENE:

* Eme Sezer (Aimé Césaire) je rodom sa Martinika i potiče od srednjeg staleža. Istakavši se učenjem dobija stipendiju i započinje studije u Parizu. Po završetku studija se vraća u Fort-de-France i predaje u gimnaziji o Rembou. Postaje kasnije gradonačelnik glavnog grada Martinika (osnivač je KP Martinika), pisac, književni teoretičar i kritičar.

¹ Časopis »Sutra Afrika«, iz intervjua koji je Sezer dao malgaškom književniku Edvardu Moniku.

² Damas Leon, izvod iz pesme »Rube«, Antologija nove crne i malgaške poezije na francuskom jeziku, od L. S. Sengora str. 9.

³ Frobenius Leo, »Istorija afričke civilizacije«.

⁴ Ačebe Činua, predavanje na Beogradskom univerzitetu, juni 1979. god.

⁵ Časopis »Sutra Afrika«, ibid.

⁶ Sartr, Zan-Pol, »Crni Orfej«. Uvod u Antologiju nove crne i malgaške poezije.